

nyttelsen af dette materiale, dels til en systematisk, oversigtlig præsentation af salgene opgjort paa varegrupper, af købs- og salgspriser, af omkostningsforhold og nettofortjenester, hvor dette kan lade sig gøre, dels til en heraf flydende mere analytisk fremstilling.

BIRGIT NÜCHEL THOMSEN

SAMUEL C. CHU: *Reformer in Modern China. Chang Chien, 1853–1926.* New York and London, Columbia University Press, 1965. xiii + 256 s. Kort og illustrationer. 6 §.

Et af de store problemkomplekser i Kinas nyere historie er knyttet til Manchudynastiets senere årtier. Hvorfor oplevede Kina her en splittelse og svækkelse samtidig med, at Japan gennemgik en så voldsom fremgang? Omkring 1860 kunne en iagttager udefra meget vel have spået den modsatte udvikling, hævder J. K. Fairbank, en af de bedste kendere af Østasiens historie. Studiet af disse kritiske årtier i Kinas udvikling er i stigende grad blevet præget af forskere, som behersker det kinesiske sprog og som derfor har været i stand til at udnytte hidtil lidet anvendt kildemateriale. Herved er væsentlige aspekter i den indre udvikling i Kina blevet draget frem. Den foreliggende studie må ses i denne sammenhæng.

Chang Chien's skæbne må umiddelbart friste til en nærmere undersøgelse. Han var født i 1853 i en bondefamilie i Kiangsu-provinsen. Med vældig energi kæmpede han sig igennem hele examinationssystemet, indtil han i 1894 – 41 år gammel – opnåede *chin-shih*, den højeste grad. Livet igennem bevarede han en særlig interesse for sin egen provins og ganske særlig for sit eget distrikt Nan-t'ung. Det var her han i slutningen af 1890'erne fik oprettet et bomulds-spinderi, Dah Sun, med støtte fra såvel offentlig som privat side. Han ledede selv denne virksomhed til sin død i 1926, men var samtidig optaget af mange andre forehavender. Således tillagde han uddannelsesspørgsmålet en meget stor betydning, og han blev den drivende kraft i opbygningen af et nyt skolesystem og en læreruddannelse i Nan-t'ung i årene efter århundredskiftet. Blandt hans andre aktiviteter må nævnes hans landvindingsforsøg ved Kiangsuprovincens kyststrækninger og hans bestræbelser på at gennemføre en regulering af Huai-floden. Endelig var han periodevis indblandet i politik på det nationale plan, men her var hans rolle dog i hovedsagen tilskuerens og rådgiverens, selv om han 1913–1915 var minister for landbrug og handel i Yüan Shi-k'ais regering.

Det er således en spændende og afvejlende karriere vi har for os. Chang Chien var de konkrete projekters mand, og han fremlagde aldrig et samlet reformprogram. Men hans grundlæggende ideer kan vel siges at være en udvikling af det lokale selvstyre, en forbedring af den almindelige skoleuddannelse og fremme af industrien. Karakteristisk nok var han meget åben over for anvendelse af vestlig teknologi og sagkundskab. Men på den anden side var han dybt forankret i den neo-konfucianske tradition, som han var opfødt i. Hans opfattelse var, at det bestående kinesiske samfund ved gradvise reformer – navnlig på det lokale plan – kunne tilpasses de ændrede vilkår. Derimod var

han meget tilbageholdende over for tankerne om politiske reformer. Han tilsluttede sig kun valent kravet om en forfatning i 1906, og kraften i den revolutionære bevægelse havde han slet ingen forståelse for.

Chu's studie giver en række interessante oplysninger om Chang Chien's mangesidede virksomhed og hans grundlæggende ideer. Når undersøgelsen alligevel ikke føles helt tilfredsstillende, hænger det i første række sammen med, at hans sigte er alt for snævert. Det kan ikke have den store interesse at kende Chang Chien's enkelte projekter (hvoraf mange forøvrigt aldrig blev realiseret), hvis ikke de placeres i en større sammenhæng. Her synes fremstillingen at svigte, hvad der vel især skyldes dens snævre kildegrundlag. I hovedsagen benytter Chu nemlig Chang Chien's egne skrifter samt sønnens biografi og en række beretninger om arbejdet i Chang Chien's forskellige virksomheder. Fremstillingen har derfor en tendens til at overvurdere det originale eller særprægede i Chang Chien's indsats. Når det f. ex. nævnes, at Dah Sun er en af de første, overvejende privat drevne industrivirksomheder i Kina, må det dog tilføjes, at dens oprettelse kun havde været mulig ved støtte fra provinsguvernøren og regeringen. Dah Sun lader sig derfor meget vel indpasse i Kinas tidlige industrialiseringsperiode, hvor det netop er et karakteristisk træk, at »staten« spiller en væsentlig rolle, enten ved direkte finansiering eller ved støtte på anden måde, f. ex. ved skattelettelser.

Man kunne også pege på Chang Chien's indsats i uddannelsesspørgsmålet. Det er rigtigt, at Chang Chien er blandt de første, der tager uddannelsen op på et lokalt plan, men det må dog også fremhæves, at netop årene efter århundredskiftet er præget af en vældig udvikling af hele det kinesiske skole- og uddannelsesvæsen. Chu's egen statistik (s. 102 og 104) viser da også, at Nan-t'ung ikke adskiller sig væsentligt fra en række andre områder i Kina.

Endelig må det vel anses for tvivlsomt, om Chang Chien's ideer var helt så originale som fremstillingen lader formode. Man kunne eksempelvis nævne Chang Chih-tung, hvis skrift »Tilskyndelse til Studier«, der udkom under »De hundrede dage« i 1898, på en række punkter svarer til Chang Chien's forestillinger.

Man tør måske derfor sige, at undersøgelsen ville have vundet i dybde ved en understregning af det typiske i Chang Chien's virke og ideer frem for det særprægede.

NIELS AMSTRUP

G. KITSON CLARK: *The Making of Victorian England*. London, Methuen & Co. Ltd., 1962. xiii + 312 s. 30 sh.

»The old bland confident general statements about whole groups of men, or classes, or nations ought to disappear from history; or . . . they must remain under suspicion«. Således formulerer Kitson Clark sin egen tilskyndelse til at undersøge de faktorer, som tilsammen skabte grundlaget for den victorianske periode i Englands historie.

Kitson Clark er Reader in Constitutional History ved universitetet i Cambridge, men denne bog fører sin forfatter langt ud over forfatningshistoriske